

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Главацкая Е. И. Субстантивы лица в современных русском и английском языках (структурно-семантический аспект) : монография. Saarbrücken, Deutschland : LAP LAMBERT Academic Publishing, 2015. 248 с.
2. Зацний Ю. А., Янков А. В. Інновації у словниковому складі англійської мови початку XXI століття. Вінниця : Нова Книга, 2008. 360 с.
3. Online Dictionary URL: https://contemporary_en.en-academic.com/; <http://www.thefreedictionary.com/>; <http://www.investopedia.com/terms> (дата звернення : 09.02. 2022).
4. Шиманович Г. М. Когнітивні чинники еволюції назв осіб в англійській мові ХХ століття : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2005. 211 с.
5. Главацька О. Словотвірна синонімія у сфері субстантивів на позначення особи. *Текст і дискурс: когнітивно-комунікативні перспективи*: збірник матеріалів II Всеукраїнської наукової інтернет-конференції (28–29 березня 2019 р.). Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2019. С. 28–33.

УДК 811.111'373.7

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.21.1.24>ОЦІНКА ЗНАЧЕНЬ ТА ФУНКЦІЙ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ
АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ТЕКСТАХ С. МОЕМАVALUE AND FUNCTIONS OF ENGLISH PHRASEOLOGICAL UNITS
REPRESENTED IN S. MOEM'S TEXTSГлуховська М.С.,
orcid.org/0000-0001-6533-3015
кандидат філологічних наук,

старший викладач кафедри іноземних мов

Національного аерокосмічного університету імені М.С. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»

Фразеологізми як феномен етнічного буття посідає в системі їх взаємовідносин визначальне місце, бо концентрує різноманітний спектр прояву етнічних ознак, інтегрує, зберігає, відтворює і, певним чином, трансформує набутки різних сфер діяльності конкретного народу, які накопичуються протягом часу певною спільнотою. В англійській мові є немало фразеологічних одиниць (далі ФО), які несуть суттєву оцінку значень та функцій. Це яскраво виявляється і в усному, і в художньому використанні. Фразеологія англійської мови надає багатий матеріал для аналізу закономірностей зафіксованих у мові прагматичних потенціалів значень ФО. Фразеологізм сам по собі вже містить великий об'єм додаткової інформації про характер вчинків або поведінки людини. Таким чином, актуальність теми зумовлена відсутністю вичерпних досліджень репрезентації оціночних характеристик фразеологізмів у художніх текстах С. Моєма, а також необхідністю аналізу гендерної інформації функцій фразеологічних одиниць.

На сьогодні більшість дослідників визнають оцінку як тип прагматичного потенціалу важливою складовою частини специфічної форми передачі змістової інформації. Критерії оцінки залежать від норм суспільства й тісно пов'язані з його стереотипами. Об'єктом дослідження стали фразеологічні одиниці англійської мови з гендерним компонентом, а предмет – оцінка значень та функцій фразеологічних одиниць англійської мови у текстах С. Моєма. Матеріалом дослідження слугували фразеологічні одиниці англійської мови із гендерним компонентом у творах С. Моєма. У статті досліджено тип прагматичного значення, а саме оцінку. Виокремлено декілька напрямків типологізації прагматичних значень фразем: 1. За типом інтелектуально-емоційних компонентів пізнавальної діяльності людини; 2. За типом дискурсу: «схвалення», «несхвалення», «презирство, приниження», «порада», «засудження», «привітання», «прощання».

У творах С. Моєма авторка виокремлює функції фразеологічних одиниць з гендерним компонентом: досконале володіння професійної майстерності, стан справ, характеристика дії за тривалістю, ознака об'єкту за ціною, характеристика інтенсивної дії, вставна конструкція, характеристика емоційного стану, назва типу діяльності, характеристика зміни стану, характеристика інтелектуальної діяльності, характеристика фізичних якостей, характеристика зміни стану, характеристика конкретизації, характеристика схвалення, характеристика матеріального стану.

Ключові слова: мовна картина світу, оцінка, прагматичний потенціал, стереотип, фразеологічна одиниця.

Phraseology as a phenomenon of ethnic existence occupies a decisive place in the system of their relations, because it concentrates the diverse range of manifestations of ethnic characteristics, integrates, preserves, reproduces and, in some way, transforms some achievements of different spheres of a nation. In English, there are many phraseological units, which contain important value and functions. We can observe this in both oral and artistic using. The phraseology of the English language provides much material to analyze some regularities of pragmatic potentials of values of phraseological units

recorded in the language. Phraseology in itself already contains a large amount of additional information about nature of human actions or behavior. Thus, urgency of the research is due to the lack of comprehensive research of representation of evaluative characteristics of phraseology represented in some S. Moem's texts, as well as need to analyze gender information of some functions of phraseological units.

Today, the most researchers recognize evaluate as a type of pragmatic potential as an important part of a specific form of transmission of semantic information. The criteria of evaluate depend on norms of society and are closely associated with its stereotypes. The object of the research is phraseological units of English which include a gender component, and the subject is value and functions of phraseological units of English represented in S. Moem's texts. The material of the research is phraseological units of the English language which include a gender component represented in S. Moem's works. The type of pragmatic potential of a meanigh, namely evaluate is studed in the article. There are several areas of typology of pragmatic meanings of phraseology in the research, which the author identifies: by a type of intellectual and emotional components of human cognitive activity and by a type of discourse.

According to the S. Moem's works the author points out the functions of phraseological units which include a gender component: perfect mastery of professional skills, state of affairs, characteristics of action by duration, feature of object by price, characteristics of intensive action, insert construction, emotional structure, characteristics of emotional state changes in state, characteristics of intellectual activity, characteristics of physical qualities, characteristics of changes in status, characteristics of concretization, characteristics of approval, characteristics of material condition.

Key words: linguistic view of the world, value, pragmatic potential, stereotype, phraseological unit.

У мовознавстві останніх десятиліть велика увага приділялася дослідженню фразеологічних одиниць у різних аспектах: формальному (характерно для початкового етапу), семантичному, прагматичному, культурологічному тощо. Науковцями доведено, що ФО мають ознаки, спільні з лексичними одиницями, словосполученнями, реченнями, і відмінні від названих типів одиниць. Констатувався факт наявності зворотів, які не мають відповідників у системі слів, і зверталася увага на своєрідність їхньої семантики і прагматичного потенціалу (роботи В.П. Жукова, О.В. Куніна, Л.М. Пелепейченко, В.М. Телії, Т.З. Черданцевої). На тлі ствердження антропоцентричного підходу до дослідження мови як найбільш переконливого звертає на себе увагу суперечність щодо його реалізації саме у сфері дослідження фразеології. Доводиться констатувати, що в сучасній лінгвістиці, яка постулює антропоцентризм у вивченні мовних явищ, яка спрямовує свої зусилля на пізнання мови через людину, а людини через мову, найменше уваги приділено одиницям, у значеннях яких саме людина є смислотвірним чинником, – фразеологічним одиницям. Щодо прагматичного значення ФО в англійській мові можна говорити про наявність лише фрагментарних загальних уявлень. Тим часом потреба в осмисленні механізмів відтворення функцій ФО і виявлення можливих варіантів модифікації, компенсації прагматичних значень та оцінки у мові є таким же важливим, як і необхідним. Викладене свідчить про **актуальність** теми цієї роботи.

Аналіз стану дослідженості проблеми ФО переконує в тому, що є всі передумови для її аналізу. У цілому створена концепція визначення прагматичного потенціалу, подано різні класифікації ФО, які можуть слугувати для виявлення функцій ФО, що містять у собі гендерне забарв-

лення та оцінку значення в художніх та публіцистичних текстах. Відштовхуючись від наявної інформації, можна виявити способи найбільш повного прагматичного потенціалу ФО.

Об'єктом дослідження є фразеологічні одиниці англійської мови з гендерним компонентом.

Предмет дослідження – оцінка значень та функції фразеологічних одиниць англійської мови у текстах С. Моема.

Мета роботи – проаналізувати та описати прагматичний потенціал значень фразеологічних одиниць англійської мови, які містять у собі гендерну інформацію та охарактеризувати значення фразеологічних одиниць у текстах С. Моема.

Досягнення цієї мети стає можливим за умови розв'язання таких **завдань**: визначити гендерну оцінку значень англійських фразеологічних одиниць; узагальнити гендерне підґрунття значення ФО та описати функції фразеологічних одиниць у текстах С. Моема.

Матеріалом дослідження слугували фразеологічні одиниці англійської мови із гендерним семантичним компонентом у творах С. Моема.

У дослідженні приймається визначення Селіванової О. О. «Сучасної термінологічної енциклопедії», фразеологізмами слід вважати «стійкі, зв'язані єдністю змісту, постійно відтворювані в мовленні словосполуки або висловлення, що ґрунтуються на стереотипах етносвідомості, є репрезентантами культури народу та характеризуються образністю й експресивністю». [7; с.641]

Привернення до дослідження ФО з гендерним компонентом пояснюється тим, що гендерна інформація в онтогенезі має прагматичну спрямованість, оскільки виражає колективне ставлення етносу до ознаки соціальної статі і його аксіологічну діяльність. Довільний вибір прислів'їв теж обґрунтовуємо генетичними ознаками цих

одиниць: вони виражають інтенції мовця в онтогенезі, оскільки саме для вираження ціннісних пріоритетів вони і створюються.

Одним із поширених типів прагматичного значення є оцінка. Звернімося до аналізу цього компонента.

Мова відображає світ з різних боків. Перш за все у мові представлена об'єктивна дійсність, існуючі у світі предмети, ознаки, дії, включаючи людину з її почуттями, думками, вчинками, та їх співвідношення. У мові віддзеркалюється також взаємодія дійсності і людини у самих різних аспектах, одним з яких є оцінювальний: об'єктивний світ розділяється мовцями з точки зору його ціннісного характеру – добра і зла, користі і шкідливості і т.п. Це вторинне членування, що є соціально обумовленим, складним образом відображається в мовних структурах, і, насамперед, у системі фразем, яка акумулює дескриптивні та ціннісні стереотипи культурного соціуму у вигляді усталених сполук, що у більшості випадків мають яскраво виражений прагматичний потенціал. Наявність оцінного компоненту в художній образності, включаючи фразеологізми, настільки яскраво виразна, що подеколи навіть не потребує особливого апарату її виокремлення.

Включаючись до контексту, оцінка характеризується особливою структурою, що включає низку обов'язкових та низку факультативних елементів. Цю структуру можна представити як модальну рамку, яка накладається на висловлювання і не співпадає ані з його логіко-семантичною, ані з синтаксичною будовою. До обов'язкових елементів модальної рамки оцінки (експліцитних, тобто виражених оцінювальними словами, та імпліцитних – опис дій, вчинків дійових осіб) віднесені суб'єкт оцінки, об'єкт оцінки, аксіологічний предикат, аспект оцінки, сам оцінювальний елемент, і, що є особливо суттєвим, оцінювальний стереотип та шкала оцінок [8]. Існують також периферійні елементи оцінки, в т.ч. оцінювальні класифікатори, мотивування та ін. Цей аспект оцінки детально досліджений у працях багатьох авторитетних вчених (О.М. Вольф, Н.Д. Арутюнова, В.Н. Телія), тому не зосереджуваємо на цьому уваги.

Оцінка, очевидно, є універсальною категорією: навряд існує мова, в якій відсутнє уявлення про «добре/погано» [1]. Однак у засобах вираження оцінювальних значень різні мови виявляють свою індивідуальність. Це пояснюється в першу чергу тим, що оцінка належить до інтенціонального аспекту мови, де переломлення картини світу

у свідомості мовця ускладнюється цілою низкою факторів.

У залежності від головної ознаки, яка лежить в основі будь-якої класифікації, можна окреслити декілька напрямків типологізації прагматичних значень фразем:

1. За типом інтелектуально-емоційних компонентів пізнавальної діяльності людини:

а) «зовнішні та внутрішні почуття»: *пустити по світу (to ruin utterly) брати близько до серця (to lay to heart), задіти за живе (be near the bone), удар нижче поясу (to hit below the belt);*

б) «зорові і слухові сприйняття»: *бачити не далі свого носа (not to see beyond one's nose), говорити без кінця (to speak nineteen to the dozen), зміряти очима (to eye one from top to toe), пропускати повз вуха (to turn a deaf ear (to));*

в) «мислення»: *мати голову на плечах (to have one's head screwed on) братися за розум (to come to one's senses), ламати голову (to rack one's brains), каша в голові (head is in a muddle), в одно вухо ввійшло, у друге вийшло (in at one ear and out at the other);*

г) «мовленнєва діяльність»: *добре підвішений язик (ready tongue), кидати слова на вітер (to get a word in edgeways), язик до Києва доведе (You can get anywhere if you know how to use your tongue);*

д) «соціальне становище»: *без роду і племені (without kith or kind, ні кола ні двора (neither house nor home), висмоктувати соки (tear the guts out), жити на широку ногу (to live at a high rate);*

є) «риси характеру»: *господар свого слова (be as good as one's word), гострий на язик (get a fall out of smb.), дволикий Янус (two-faced Janus), ні риба ні м'ясо (neither fish, flesh nor fowl);*

ж) «модально-оцінювальні характеристики»: *біла ворона (a white crow), білими нитками шито (that is too thin), велика птиця, відкраяна скиба, ні пава ні гава, ні за холодну воду не братися, на живу нитку;*

з) «емоційно-вольова діяльність»: *бути на ножках (to be at daggers drawn), битися як риба об лід (to be hard up for a livelihood), брати бика за рогу (to take the bull by the horns), точити зуб (to have a grudge against smb);*

і) «фізичний вплив»: *давати по шапці (to clout someone's head), давати прикурити (to give one a good hiding), зігнути в баранячий піг (to make smb. knuckle);*

к) «фізичний стан»: *здоровий як бик (strong as a horse), на ладан дише (to have one foot in the grave), лізти зі шкіри (; to leap out of one's skin), з ніг падати (to be ready (fit) to drop);*

л) «психічний стан»: *виходити з себе (to lose patience), виливати душу (to unburden one's heart),*

осушувати сльози (*to dry one's eyes*), бути на сьомому небі (*to be in the seventh heaven*).

У цьому типі класифікації можливе подальше членування за ознакою позитивної або негативної оцінки, але треба брати до уваги згадане вище явище фразеологічної енантіосемії, яке дуже ускладнює типологізацію та надає їй статус відносної.

2. За типом дискурсу: а) «схвалення»: *світла голова (bright intellect), сіль землі (the salt of the earth), господар свого слова (a man of word)*;

б) «несхвалення»: *білими нитками шито (that is too thin), горбатого могила виправить (can the leopard change his spots?), дволикий (two-faced Janus), дурень набитий (as bolt as brass)*;

в) «презирство, приниження»: *ні те ні се (between hay and grass), ворона в павиному пір'ї (daw in peacock's feathers), ні риба ні м'ясо (neither fish, flesh nor good red herring), городити нісенітницю (to talk nonsense)*;

г) «порада»: *не плюй у криницю – пригодиться води напитися (cast no dirt into the well that gives you water), не встигнеш і оком моргнути (before you can say Jack Robinson), краще пізніше ніж ніколи (better late than never), яйця курку не вчать (don't teach your grandmother to suck eggs)*;

д) «засудження»: *медвежа послуга (well meant but turned out all wrong), нідливати масла у вогонь (to add fuel to the fire), каїнова печать (the brand of Cain)*;

є) «привітання»: *світ місний (it's a small world), про вовка помовка, а він у двір (talk of the devil and he is sure to appear)*;

ж) «прощання»: *бог на поміч (God help you), усіх благ (to wish good luck), на все краще! – (all the very best!)*.

Слід зауважити, що наведені приклади класифікації прагматичних значень фразем є відносними з огляду на специфіку вживання певних фразем в окремих унікальних мовленнєвих актах (варіювання відтінків значень та оцінювальних компонентів одного й того самого фразеологічного звороту в різних комунікативних ситуаціях іноді може дуже широким, тому часто буває важко віднести ту чи іншу фразему до певного типу чи класу).

Різні способи прагматичного потенціалу англійських ФО можна відслідкувати за творами С. Моєма.

Дослідження засвідчило, що у творах С. Моєма зустрічаються як фразеологічні одиниці так приказки та прислів'я. В фразеологічних зворотах автор намагається дати оцінку та характеристику не лише діяльності людини, але й емоційно

забарвлений стан. Розглянемо що ж саме оцінює автор:

1) досконале володіння професійної майстерності. Наприклад: *He seems to know his job. Схоже на те, що він знає свою справу.*

2) стан справ. Наприклад: *He says the way some of those firms in the city keep their accounts is enough to turn your hair grey. Він говорить, що в деяких фірмах розрахункові книжки знаходяться в такому стані, що волосся дибки стає.*

3) характеристика дії за тривалістю. Наприклад: *I thought we might take him back with us and give him a spot of lunch. Чи не взяти його з собою перекусити на швидку руку.*

4) ознака об'єкту за ціною. Наприклад: *The walls had been paneled (at cost price) by a good decorator and on them hung gratings of theatrical pictures by Zoffany and de Milde. Стіни були обшиті панелями недорого (по собі вартості) хорошим декором, на них висіли гравюри на театральні сюжети, зроблені Зофанні та де Уайльдом.*

5) характеристика інтенсивної дії. Наприклад: *In that time she must have got to know him inside and out. За цей час вона повинна була вивчити від голови до п'ят.*

6) вставна конструкція. Наприклад: *By the way, what's his name? До речі, як його ім'я?*

7) характеристика емоційного стану. Наприклад: *You would have thought his observation had taken a weight off her mind. Можна було подумати, що після його слів наче камінь упав з її серця.*

Go to hell. Йди до біса.

8) назва типу діяльності. Наприклад: *Of course, I have a man to do the rough work for me, but the ideas are mine. Звичайно, у мене є людина для чорної роботи, але ідея моя.*

9) характеристика зміни стану. Наприклад: *He blushed scarlet. Він почервонів.*

10) характеристика інтелектуальної діяльності. Наприклад: *It's wonderful how soon you can break yourself of it if you set your mind to it. Дивно, як легко від неї відмовлятися, якщо твердо вирішив.*

11) характеристика фізичних якостей. Наприклад: *The poor lamb's as thick as a rail, Michael. Бідненький, худий як сірник, Майкл.*

12) характеристика зміни стану. Наприклад: *His admiration made them feel a little large than life size. Що до його захоплюючого погляду, вони росли у власних очах.*

13) характеристика конкретизації. Наприклад: *Now let's come down to brass tacks. Тепер по суті.*

14) характеристика схвалення. Наприклад: *They went back full of praise, and two or three London manager sent representatives to report on her. Вони повернулися, преподнося її до небес, і два чи три лондонських антрепренера послали своїх представників, щоб вони дали про неї свій відгук.*

15) характеристика матеріального стану. Наприклад: *She admired him because he hated to be in debt. Вона була в захваті від того, що він ненавидів влазити в борги.*

Проаналізувавши матеріал, можемо зробити висновок, що автор у своїх творах

використовує більше фразеологічних одиниць, ніж прислів'їв та приказок (приблизно 92% фразеологізмів і лише 8% прислів'їв та приказок).

В більшості прикладів було зазначено, що автор використовує ФО та ніж прислів'я та приказки, які дають характеристику емоційного стану, дії за тривалістю, фізичних якостей та матеріального стану. Також було відмічено, що у творі використано приблизно: 40% ФО, прислів'їв та приказок з негативною оцінкою; 32% – з нейтральною; 28% – з позитивною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Арутюнова Н.Д. Типы языковых значений: оценка, событие, факт. М. : Наука. 1998. 341 с
2. Баранцев К. Т. Английські прислів'я та приказки. Вид. II, доповнене. К. 1973. 54 с.
3. Ивин А.А. Аксиология : науч. изд. М.: Высш. шк. 2006. 390 с.
4. Ковшова М.Л. Лингвокультурологический метод во фразеологии: Коды культуры. М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ». 2012. 456 с.
5. Краснобаева-Чорна Ж. В. Онимія ціннісної картини світу (на матеріалі української, російської, англійської та німецької фраземіки). *Записки з українського мовознавства*. 2017. Вип. 24(1). С. 67-74.
6. Кунин А. В. Курс фразеологии современного английского языка. М.: Высшая школа. 1996. 381 с.
7. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика. Термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К. 2006. 716 с.
8. Телия В. Н. Русская фразеология: Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. М.: 1996. 275 с.
9. Шарманова Н. М. Прислів'я, приказка, афоризм: лінгвістичний аспект жанру. *Актуальні питання філології*: Зб. наук. праць. Кривий Ріг: КДПУ, 2002. 272 с.

УДК 811, 111' 31

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.21.1.25>

ЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ КОНЦЕПТУ «РОЗУМОВА ДІЯЛЬНІСТЬ»

LINGUISTIC ASPECT OF THE CONCEPT “MENTAL ACTIVITY”

Гром О.І.,

orcid.org/0000-0003-2238-2831

викладач кафедри англійської філології,

Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

Дана стаття – представлена вивченням поняття концепту, роздумами та аналізом лінгвістичного аспекту концепту *Розумова діяльність* в англійській мові. У поданій статті аналізується лінгвістичне та лексичне наповнення концепту *Розумова діяльність*. Лінгвістичний аспект концепту *Розумова діяльність* має своє віддзеркалення та відображення в англійській мові.

У даній статті обговорюються питання когнітивних досліджень спрямованих на сфери людської діяльності та на людину в цілому. Людська свідомість, особливості та механізм усвідомлення зовнішнього світу є найскладнішими явищами природи. Також, окреслюються питання про те, як за допомогою мовних одиниць відбувається накопичення, закріплення та зберігання знань про світ. У когнітивному напрямі пробують розгадати вічні людські проблеми, як ми сприймаємо світ і як трактуємо себе у цьому світі. Велика увага присвячується у працях аналізу концептів та вивченню властивостей мовних одиниць. Когнітивна лінгвістика оперує тісним взаємозв'язком одиниць мови та символів, які вони називають, мета яких виявити зміст складних процесів свідомості. Когнітологи розглядають вираження процесів відтворення, збереження та отримання різноманітних знань у мозку людини, саме, справжніми конструкціями у свідомості людства. Тому, за допомогою, когнітивної лінгвістики досліджуються саме ці процеси пізнання у мовних формах. Мова займає центральну позицію у когнітивній лінгвістиці, як знаряддя, що відіграє провідну роль у передачі та представленні інформації. Саме мова вважається вікном у духовний та оточуючий світ людини, у її інтелект, засіб доступу до таємниць мисленневих процесів.